

JANUÁRI NAPLÓ 2013

Jókor jött köszöntés

Nem mondhatom, hogy fel lettem volna dobódva Szilveszter környékén, pedig a lányoméék még színházba is elvittek minket valamely olasz vígjátékon heherészni, aztán a tévében is csak krimit néztem, meg retró kabarét, hogy nyugodtan aludjak, de csak felébredtem hajnaltájt, s noha nyugtatót is vettem be, alig bírtam visszaszenderedni. Mindig előjöttek a problémák, amik napközben nyugtalanítottak. Elalvás előtt, ahogy szoktam, olvastam is. Könyveket, melyek sem nem könnyűek, sem nem nehezek. A fekhelyem mellett sorakozik Krúdy, Kosztolányi, Karinthy és persze Márai, Ami a Naplóból kimaradt köteteivel. Hogy meneküljek, ez utóbbit lapoztam éppen, nehogy már az én gondolataim állítsanak torlaszokat az elalvásom elé, s akkor kinyílt a könyv, ott, ahol egy képeslap nyugodott könyvjelző gyanánt, egy hajdani újévi üdvözlőlap. A kartonlapocska kihullott a paplanlepedőbe húzott cserge-takarómra, s felismerni véltem az írást, a szemüveg már az orromon volt, jól megnéztem, s már tudtam, hogy az nem másé, mint a legjobb barátomé, *Ivák Pistáé*, aki húsz éve már, hogy elment az égi mezőkre pecázni – nagyon szeretett pecázni -, meg verseket mondani, meg rézlemezből domborműveket formázni. „*Drágáim!*” - kezdi az én barátom. Réges-régen fogalmazhatta, akár harminc éve is, dátumot nem találok, de az én szívemet most melengeti. - „*Nagyon sok szeretettel kívánok az egész családnak békességes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet, egészségben, megértésben, Pista*”.

Mutatom Kósa Vilmának, olvassa ő is, s aztán, mint kik égi üzenetet kaptak, nézünk egymásra meghatódva, bepárasodott szemmel.

Mást aznap este már nem olvasok.

Legfeljebb nem küldök több BUÉKOT

Már nem vártam, de jólesett volna, ha Szilveszter éjjelén, pontosabban éjfél után, ahogy átcsúsztunk az újévbe, megcsörren a telefon, s valaki azt mondja, hogy BUÉK. De senki, se családtag, se ismerős.

El kell mondanom, hogy én sem hívtam senkit. Azért nem – megmagyarázom -, mivel nem óhajtottam megszegyenülni - magam előtt persze –, hogy már megint kezdeményezek, noha senki nem vár tőlem efféle gesztust. Feszengek – megint csak magam előtt – eleget, hogy mennyire fáraszthatom a hozzám közelállókat,

amikor nem tartóztatom meg magamat, hogy el ne küldjem a naplóimat, a Leveleket, más irományaimat.

Olvasom, a nyelvésztől kezdve a muzsikusig mindenki azt magyarázza, hogy az új szokások jelentkezését természetesnek kell tekintenünk, és tudomásul kell venni, hogy minden úgy van jól, ahogy van. A nyelvünk sem romlik, a beszédünk sem parlagiasodik, az új népzene-világzene is pompás, s az öregek, vagy más konzervatívok, akik eme átváltozásokban, azaz a régi, jónak gondolt jelenségek, szokások helyébe szivárgó új trendiben a romlás virágzását vélik felsejleni, alighanem tévednek. Nos, hát én, arra a kis időre, ami még hátra van, nem óhajtok maradnak mutatkozni, ezért megalkuvóan hallgatok. Csak éppen sajnálom, hogy kiejtettünk megint egy alkalmat, a szilveszteri köszöntést, amikor még kereshettük egymást, amikor még, ha formálisan is, de jól kívánhattunk egymásnak.

Eszembe jut Attila testvérem, aki a kórházi ágyon már egyáltalában nem törődik a szokások változásával. Ő már az életet unja, úgy ahogy van, szilveszterestől, januárostól, azzal sem törődik, hétköznap van-e, vagy vasárnap, mit mondanak a szocik és a fideszesek, mi van a politikában, itthon és a világban. Ő már kifele menekül, nem hallgat rádiót, nem néz televíziót, olvasni nem olvas, nem tud, vagy nem akar. Valamikor, alig hangzott el a köszöntő a Rádióban, meg a Himnusz, már hívtuk egymást, szinte vetélkedtünk, kinek sikerül hamarabb tárcsázni. Most megkérdezte tőlem, miután felhívtam telefonon, milyen év is van.

Hogy ezt miért említettem? Csak.

Eldöntöttem, hogy míg el nem jutok eme második stációig, a saját hagyományaimhoz, ha a sorsom igazítója engedi, ragaszkodni próbálok, s tetszik, nem tetszik, ha fárasztónak is tartanak, írom és küldöm majd a naplóimat, és teszem, amiről úgy vélekedem, hogy az én dolgom.

Legfeljebb nem telefonálok, hogy BUÉK.

A színjatekaim! Igehirdetés volt

Vége az évnek, a főiskolai félévnek, szívesen tekintetek visszafelé, a próbákra, az előadásokra. A két ünnep között. Evezek az emlékek csendes vizén, s messzebb jutok, mint tervezem, besiklok a messzibb múltba, a múltamba. A rendezői múltamba. És konstátálom örömmel, hogy a színjatekaim, melyeket többnyire mások szövegeiből, komplex módon, többféle művészeti eszközzel hoztam létre, nem túlzok, szinte mind sikeresek voltak.

Szerettem szerkeszteni. És rendezni is. A korszak problémáit, a konfliktusokat úgy tudtam felvillantani, hogy a közönség lázba jött. És nemcsak az én emlékezetem, de a korabeli kritikák is ilyesmit rögzítettek, mindig valami olyasmiről szóltunk, amire a korabeli közönség, ahogy mondták, vevő volt.

De hát a színjáték illékony műfaj. Jelen idejű. Az egykori varázs tetten már semmiképp sem érhető. Csak az emlékezetben. Amíg a memória működik. S mert még működik, jelentem ki bátran, hogy amíg alkottam, boldog voltam. S noha boldog voltam, míg alkottam, mégis úgy gondolom, hogy több színjáték tőlem már nem várható, másként fogalmazva, újabb művet, melyet én írok és rendezek, nem készítek.

Csak emlékezem.

Úgy voltam képes alkotó munkára izzítani az agyamat, sebességváltásra, ha elhittem magammal, hogy kivételesen fontos, amit a színjátékkal közölni akarok. Eszembe jut az 1957-es debreceni *Szabó Lőrinc-estünk Különbékére* épített üzenete - olvasd el a verset, s rájössz, miről szóltam -, majd a *Hasek* regényéből készített *Svejkék* című színpadi mű! Nem volt nehéz asszociálni az elvtársi diktatúrákra. Aztán a *Juhász Ferenc Tékozló országa!* Mekkora siker! Kiolvashatta, aki akarta, hogy a Dózsa eposz megjelenítésével az ötvenhatos forradalmat siratjuk. És hirdetjük, hogy nem felejtünk. Aztán Pesten, a Vári Színpadon, a hetvenes évek elején *Ady, Weöres, Petőfi, Sütő András, Örkény István szövegeiből* olyan színjátékokat teremtettünk - nem is olyan rejtjelesen, mert a közönség értette és tombolt -, melyek arról szóltak, hogy ez a hatalom rossz, ezzel azonosulni nem lehet.

És a kőrösi főiskolásaimmal! Elsőként szóltunk színjátékunkban, ha nem egyetlenként, a *gulágba hurcoltakról*, elsőként a *református egyház ötvenhétben kivégzett mártírjáról és a főpapok árulásáról*.

Igehirdetés volt mindez. Úgy gondolom.

Magvető sors?

Az alábbi szöveget küldtem el régi és néhány mostani tanítványomnak. Karácsonyra küldtem, s mint a közölt sorokból kiderül, mellékeltem a kuckó-beszámolót, melynek címe: *Levelek a Kuckóból*.

Ezt írtam:

Kedves barátaim, tanítványaim, néztem a címlistámat, s ti ugrottatok be, mint kiknek előttem máig arcuk van, akik időnként válaszolnak az üzeneteimre, akikkel élőknek tetszik a kapcsolat. Van egy társaság körülöttem, ez a Kuckó, s itt mindig történik valami, s annak idején kitaláltam a Leveleket, s írok arról, mi is történik a Kuckóban. Már ahogy én látom, láttam.

A mostanit, a 2012-es évről szólót küldöm betekintésre, karácsonyi ajándék gyanánt. Hátha kedvetek van, lesz egyszer idenézni, vagy hasonló közösséget létrehozni, vagy, hátha megihlet valamire maga a levél!

Öllek Benneteket, s örülök, ha megtiszteltek reagálásotokkal.

Szeretettel: Tibor bátyátok, másként Dété, azaz: debreczeni tiber

Ötven tanítványomnak küldtem el - drámások és színpadosok voltak Nagykovácsán a Református Tanítóképző Főiskolán –, tizenötön válaszoltak, kedvesen, szeretettel. Én persze telhetetlen vagyok, annak örültem volna, ha az

írásommal többeket tudok megszólítani. Azt ugyan nem vártam, hogy a kuckós beszámolómról érdemben reagálnak, mert minem is, élmény nekik azokhoz nem kötődik, de hogy a küldeményt, a *Levelek a Kuckóból-t* megköszönik, mint ajándékot szokás, honorálják a gesztust, hogy a tanáruk gondolt rájuk, s mintegy viszonzásul boldog karácsonyt meg újesztendőt kívánnak, ezt azért mindenkitől, akinek írtam, elvártam volna.

Nincs bennem neheztelés. Megszoktam ugyanis, hogy ez is az új szokások egyike: örülünk, ha kapunk valamit, de vissza nem jelzünk. Ám ezektől a „gyerekektől” - vannak, akik ugyan már tizenöt évvel ezelőtt, hogy kikerültek a kezeim közül, de nekem mégis gyerekek - többet vártam.

Ezek a „gyerekek” keresztyén szellemiségű főiskolába jártak, járnak, köztük nem egy hitoktató is. A tanítási napot áhítattal kezdték, kezdik. Az én drámás foglalkozásaimon kitüntetett helye volt, van a bizalomgyakorlatoknak, a szeretetjátékoknak, az empátiás készséget fejlesztő etűdöknek. Mindig is hangsúlyoztam: vedd észre a másikban a jót, és közöld vele, vonatkozzon a megjegyzésed a külsejére, lelkivilágára, szokásaira, öltözködésére, hangulatváltásaira. Nem kerül pénzedbe, szerezz ezzel is örömet.

Sok mindenre tanítottam őket. Mint kell a gyerekek és a közönség elé kiállni, miféle lehetőségei vannak a kommunikációnak, miként kell, lehet játékosan tanítani, nevelni. És mindenegyes előadásunkkal - s hány helyen léptünk fel! - üzentünk, s ők akkor megélték, milyen fontos ez azoknak, akikhez szólunk, s azt is megélték, hogy milyen fontos nekünk, hogy azok, akikhez szóltunk, visszajeleztek.

Hát ezért vártam volna tőlük, a tanítványaimtól, a korszak szokásaival ellentétben, valami többet. Többet? Annyit, hogy kösz, meg hogy örülünk, hogy még élsz öreg, valami ilyesmit. Pedig a szeretet munkálkodik bennük, jól tudom, csak hát a szokások, az új szokások! Más sem válaszol, nekik sem válaszolnak! Tudomásul veszem, hogy a sorsom, magvető sors. Vetek és nem én aratok. Mindazonáltal megkérdezem: nem kellett volna valamiféle „illettan órát” beiktatni a képző tantervébe?

Nem dobódtam fel

A *Spektrum* adását nyitom meg, csak úgy véletlenül. Tudósok beszélnek a dinosaurusokról, a több millió évvel ezelőtti életről, s hogy mekkora szenzáció, megállapították, hogy a tirannosaurus agya nagyobb volt a többinél, s éppen ezért, ezek az állatok már csapatba tudtak szerveződni, szervezeten támadni, mindenki másnál eredményesebben ölni, senki nekik ellen nem állhatott, ők rendelkeztek azzal a képességgel, amellyel napjainkban az ember. Mondhatni, ők voltak akkor az emberiség.

Amit a tudósok megállapításához fűznék. Kérem szépen, a tirannosaurusok szervezeten, magas intelligenciával nem a tirannosaurusokat ölték. Csak

másokat. Amiből következik, hogy mégsem voltak olyan fejlettek, mint az ember. Mi, ugye, egymást is.

Ettől se

Pihentetésül olvasom, meg, hogy elhessegessem a nemszeretem gondolataimat, az *Erdélyi anekdoták* című gyűjteményt – tíz éve jelent meg. Esténként olvasom a főként erdélyi írókról, költőkről, színészekről szóló történeteket, ezeket a hol jól, hol kevésbé jól megírt anekdotákat, de mulatni önfeledten nemigen tudok rajtuk. Mind arról szólnak ugyanis, Kányáditól Balogh Edgárig, hogy ezek a művészberek mind hiúak, sértődékenyek, szurkapiszkálók, kicsinyesek. Olyanok, mint mi, más hétköznapiak.

Pedig az ember, akármilyen vén, az úgynevezett nagyoktól, a művészekről szeretne mást várni! Lennének mentesek a gyarlóságoktól, miként a mesékben, legendákban a hősök!

Viszont nem tirannosaurusok.

Bukta Imre életmű-kiállításán magammal foglalkozom

Irigylésre méltó a festő vagy szobrász, a vizuális alkotóművész, aki megéri, hogy együtt láthassa a műveit egy úgynevezett retrospektív kiállításon, melyet valakik megrendeznek neki. Fantasztikus élmény lehet látni és megélni: ezeket alkottam, ezért éltem, itt az életem, s tűnődhet elégedetten, vagy kevésbé elégedetten, s mondhatja, no lám, nyomot hagyok, vagy, hogy nem éltem hiába, s nézvéen az alkotásait, újra élheti az életét.

Aknay János festőművész gyűjteményes tárlatát nézhettem meg legutóbb, most meg *Bukta Imrét* a Budapesti Műcsarnokban. Mindketten megörvendeztettek, s akiknek, amiknek örülni szokott az ember, azokra nem irigykedik. Magába fordul legfeljebb, s morfondírozik némileg. Én például, hogy Bukta Imre kiállítását nézegettem, ilyesmiket mondogattam, csak úgy magamnak: Na, te mit tudnál felmutatni? Alig valamit. Végül is nem állíthatod elő a tanítványaidat, mint alkotásokat. Őket többen alkották. Ha van részed is benne, nem mondhatod, hogy ezt az édesanyjának köszönheti, ezt a társaságának, ezt a filozófiának s ez az, amit neked. Aztán nem tudod kiállítani a rendezéseidet sem, azt sem, miként tanítottál, meg hogy milyen előadóművész voltál! Néhány könyv az, amit kirakhatsz. Én csak, mint a legtöbb ember, az emlékekben maradhatok meg, addig, amíg lesznek, akik emlékeznek. Utána füst és pára. Legfeljebb még széljegyzetekben, ha nem is a művem, de a nevem. A nevem, amit egyébként a leszármazottaim sem visznek tovább.

Bukta Imre életmű-kiállítását meg látni kell! Február 10-ig még nyitva van a Műcsarnokban. *Másik Magyarország*, ez a kiállítás címe. Nem andalít, nem gyönyörködtet. Megráz. Meg fel.

Összegyültek, összegyültek. Strobl Alajos leszármazottaival

Kedves meghívást kaptunk. Sétáljunk fel a Várba. és Zsimbi (Zsámboki Erzsébet) *Galériájában* vegyünk részt egy családias könyvbemutatón, ahol, és amikor a nagy Strobl Alajos leszármazottai gyűlnek össze, hogy beszámoljanak vállalkásukról: füzet sorozatban mutatják be jeles ősük életművét, konkrétan, az ország különböző helyein található szobrait, domborműveit. És mi felautóbuszoztunk és feldobódtunk. Nemde ritka jelenség, hogy egy család tagjai - csaknem harmincan voltak egyenes és oldalági rokonok – összegyűljenek, szervezkedjenek, kutassanak, szerkesszenek és áldozzanak, csak azért, hogy egykori jeles ősük páratlan teljesítménye ne hulljon ki az értők és érdeklődők emlékezetéből.

Sok jóarcú entellektüellel - hölgyekkel és férfiakkal - lehetett itt kezdet fogni, s beszélgetni. S míg az emberfia hallgatta az egyik unoka választékosan fogalmazott, levegős beszámolóját, s lapozta a Strobl Alajosról készített első füzetet, akár pironkodhatott is maga előtt, mert bizony eleddig nem tudatosult benne, bennem, hogy például Strobl Alajosnak meg Kisfaludi Strobl Zsigmondnak nincs semmi köze egymáshoz, hacsak annyi nem, hogy Alajos tanította valameddig a főiskolán Zsigmondot. Aztán azon okból is pironkodgattam, hogy nem volt tudomásom arról, hogy a Mátyás-kútja emlékmű-csoport a Budai Várban szintén Strobl Alajos műve, meg, hogy az Opera-szobrokat is ő készítette, s Arany Jánosét is. Más gyarlóságomat most nem említem.

Inkább azt mondom még el, hogy a nagy szobrásznak öt élő unokája él köztünk, s hogy a dédunokái száma huszonnégy, és hogy kilenc füzetet terveznek, s az első, amelynek köszöntésére - mi csak kakukkfiókaként – összejöttünk, ezt a címet viseli: *Szent István király emlékműve a Budai Várban*.

Köztünk volt *Mohai Gábor* is. Örültem neki. S verseket mondott, Petőfit, Szécsi Margitot, meg Nagy Lászlót. S milyen jól választott! S milyen jól mondta a költeményeket, csak úgy ülve, közvetlen hangon, az ő kivételesen meleg baritonján! A Nagy László verset, mivel figyelni tudtam a részletekre is, most értettem meg igazán. A Strobl-ok lelkesülten tapsoltak Mohainak.

Mi meg mindőjüknek.

Lovas szánon, Csákváron

Fagyott volt a hó, így aztán a szán, melyet két ló húzott, nem siklott oly simán, ahogy illett volna neki. Meg-megdöccent olykor-olykor, olyankor igencsak kellett kapaszkodni, ki ne pottyanjon a szélen ülő.

Gyermekkorom szános útjaira emlékeztem. Mintha más lett volna! Porhóban repültünk, Weöres Sándor száncsengős versének ritmusára. Akkor még én ültem a kocsis mellett s tartottam a gyeplőt. A lovak meg potyogtatták a zabos, sárgásbarna trágyának valót. Szerettem nézni, ahogy tágul a ló segge lyuka,

aztán, potty, máris a hóban a végtermék. Anarcsról repültünk, hol Kisvárdára, hol Szabolcsbákára. Moziba vagy vendégségbe. És meleg téglavolt a talpunk alatt.

Most viszont – ez a most, 2013 januárja -, Csákváron vagyunk, ide fizetett be a lányom, legyen valamiféle téli élménye az unokáinak, no meg nekünk, öregeknek, dédszülőknek. Levente ül a kocsis mellett az anyukájával, állandóan kérdez, be nem áll a szája, a kisebbik fiú meg, Gergő Tibor hátul ülve, az apja öléből rikoltozik nagyokat, én meg háttal a menetiránynak, inkább csak azt élvezem, mint élvezik a leszármazottaim ezt a döcögős szánkózást. Közben arra is figyelek, miközben húzigálom magamra a pokrócot – igencsak fázós vagyok –, hogy a kocsisunk miket mesél Esterházy Móric grófról meg a feleségéről, a grófnőről. Nem mondtam még, hogy az ősi csákvári kastély mellett csúszik velünk a szán, az egykori Esterházy birtokon. Egy kilátó felé tartunk.

- A gróf úr politizált, a gazdaság ügyeivel a grófnő foglalkozott – mondta hajtás közben a kocsis -, a hatalmas birtokot, amely Tatáig húzódott, ő tartotta kézben. Negyvenötben, mikor a területet szétosztották, s a kastélyból szanatóriumot csináltak, őket meg kitesékelték, Majkon – ott is volt birtokuk - húzódhattak meg.

Eszembe jutott, hogy Esterházy Péter, az író, az unoka - a Harmonia caelestis című regényében olvashatni – kisgyerekként Majkra járt látogatóba, a nagyszüleihez, jegyzem meg, az egykor Csákváron élő arisztokrata ősökhöz.

Alig vártam aztán, hogy hazaérjünk, rögvest elővettem, újra, az említett regényt. Csákvárról is szó esik benne, meg a nagypapáról, nagymamáról, meg a történelemről, meg a magyar életről, s újra olvastam azt a fejezetet, amelyben Esterházy Móric beszélget a Tanácsköztársaság népbiztosával, amint az utóbbi éppen lepecsételi a kastélybeli könyvtárat. Az egész könyvet szeretem, de ez a rész! Remek.

Ha a dédunokáimnak egyszer kezébe kerülne a naplóm, és mért ne, mért ne kerülhetne, remélem, remélhetem, ismerve most őket, felcsillan majd a szemük, s olvasván a naplót, konstatálják, hogy milyen prima ősökkel, mondjam így, áldotta meg őket a sors, s gyermekkorukban milyen pompás helyekre kirándulhattak ők, és mi mindenre lett időben kinyitva az ő szemük!